ÎNLĂTURAREA DE PE PIAȚA INTERNĂ DIN BASARABIA A MONEDELOR TURCEŞTI ŞI AUSTRIECE ŞI ÎNLOCUIREA LOR CU ASIGNATUL RUSESC

Valentin TOMULEȚ

Deşi, după anexarea în 1812 a Basarabiei la Imperiul Rus, administraţia imperială, din mai multe considerente, n-a scos din circulaţie de pe piaţa internă din provincie monedele străine (*mahmudea, jumătate de mahmudea, o pătrime din mahmudea, rubia, rubeicicul, beşlicul, stambolul, funducul, misârul* etc.), a întreprins totuşi măsuri eficiente pentru a le înlocui cu asignatul rusesc.

Asignatul rusesc (de la lat. *ad* „a" şi *sigum* „semn", sau fr. *assignation*, lat. *assignatio* – certificat pentru primirea banilor de hârtie) sunt bani de hârtie, care au circulat în Imperiul Rus de la sfârşitul anilor '60 ai sec. al XVIII-lea. Primele asignate ruseşti au fost emise în 1769, în baza legii emise de împărăteasa Rusiei Ecaterina a II-a (1762-1796) la 29 decembrie 1768 (de fapt o repetare a decretului din 25 mai 1762), pentru a acoperi cheltuielile mari purtate în războiul cu Poarta Otomană. Emiterea şi schimbul asignatului rusesc se efectua de către cele două bănci de asignate din Sankt Petersburg şi Moscova. În circulaţie au fost puse bancnote în valoare de 25, 50, 75 şi 100 de ruble, care erau asigurate de moneda de aramă. Fiecare bancă a primit câte 50.000 ruble. În circuit pe întreaga Rusie au fost puse în total, la început, 1 mil. ruble.

Asignatul şi-a căpătat denumirea de la cambia (*вексель*), pusă în circulaţie în timpul domniei împărătesei Elisabeta Petrovna (1741-1761), pentru a uşura circulaţia monedelor de aramă, iar cuvântul acesta a intrat treptat în uz şi exprima, de fapt, ceea ce reprezenta cambia: *„ordonanţă de plată emisă de banca de schimb, prin care împărăteasa îşi asuma responsabilitatea, pentru şine şi urmaşii la domnie, de a asigura totdeauna siguranţa şi exactitatea plăţilor*". Schimbul în asignate, în afara celor două bănci, se efectua şi în toate localurile unde veneau încasările în bugetul de stat. Pentru a facilita schimbul monedelor de aramă în asignate, în 1772 au fost instituite oficii de schimb. În perioada 1772-1788 au fost instituite 23 asemenea oficii, care dispuneau de un capital de la 100.000 până la 300.000 ruble. în monede de aramă. La 10 ianuarie 1774 a fost emis decretul Senatului prin care se anunţa că atunci când suma totală a bancnotelor emise va constitui 20 mil. rub., emiterea asignatelor va fi stopată.

În anul 1786 ambele bănci au fost unificate într-o bancă unică de stat numită Baca de Asignate, care a început a emite asignate de tip nou, pe hârtie cu filigran mai complicat. Pe parcurs asignatele depăşesc caracterul bancnotelor de schimb a monedelor de armă şi capătă însemnătate de bani de hârtie. Guvernul vede în emiterea asignatelor o sursă sigură de mărire a veniturilor de stat. Asignatul devine unitatea bănească în toate sferele circulaţiei băneşti: monedele de aur şi argint sunt treptat scoase din circulaţie. Dar necesitatea în argint nu a dispărut. Ca şi în trecut asignatele aveau la bază unitatea de argint. În rezultat în sistemul bănesc apar două unităţi băneşti – *rubla de argint* şi *rubla în asignate*. La început rubla în asignate corespundea valorii rublei în argint, dar pe parcurs acest raport s-a schimbat. Rubla în asignate a început treptat să se deprecieze în comparaţie cu rubla în argint, constituind în anii 1786-1791 98, 97, 92 ¾, 91 ¾, 87, 81 1/3 kopeici, iar în 1794 cursul asignatului s-a micşorat până la 68 ½ kopeici. Respectiv şi rubla în argint aplicată în comerţ era apreciată mult mai mult ca 100 kopeici. Aceasta era o dovadă elocventă a deprecierii asignatului, care a provocat majorarea preţurilor la mărfurile de consum. Ca rezultat aceasta s-a reflectat în mod direct la plata impozitelor, iar de aici – la deficitul bugetar.

Pavel I (1796-1801) a încercat să stabilizeze cursul rublei în aur şi argint şi visa să scoată din circulaţie asignatul. Pentru susţinerea cursului asignatului s-a decis de a le schimba cu ruble în aur şi argint la cursul existent (iniţial 30, iar mai târziu 40 kopeici). Dar aceste măsuri nu au fost efective. În anii domniei lui Alexandru I (1801-1825) au fost emise noi asignate, iar valoarea lor s-a depreciat substanţial, ajungând în 1809 până la 43 1/3 kopeici, iar în 1810 – 25 2/5 kopeici. Ca rezultat la 2 februarie 1810 este emis un manifest prin care asignatele erau recunoscute ca datorii de stat şi asigurate de bogăţiile imperiului, iar emiterea lor ulterioară interzisă. Masa bănească a fost limitată la 577 mil., iar restul sumei de 373.880 ruble lichidată. Invazia lui Napoleon în 1812 a impus emiterea noilor asignate. Ca rezultat în anul 1818 valoarea asignatelor emise a ajuns la 836 mil., iar cursul lor s-a depreciat până la 25 1/5, iar în anii 1814-1815 – până la 20 kopeici. Administraţia imperială a fost nevoită să scoată din circulaţie sume însemnate de bancnote false de asignate, introduse de ostaşii francezi şi falsificate în interiorul ţării.

Începând cu anul 1817 se începe cea de-a treia şi ultima etapă în istoria asignatului rusesc – perioada de micşorare a numărului de asignate puse în circulaţie. În acest an s-a petrecut ultima emisie a asignatului. La 16 aprilie 1817 este instituită o comisie de stat care urma treptat să scoată din circulaţie asignatul până la momentul când el se va apropia de valoarea monedelor metalice. Ca rezultat în perioada 1818-1822 au fost arse asignare în valoare de 229.283.130 ruble. Reieşind din considerentul că în anul 1819 la emiterea

asignatului de tip nou nu au fost prezentate la timp pentru a fi schimbate asignatele vechi în valoare de 240.223.690 ruble, apoi către 1823 în circulaţi au rămas 595.776.310 ruble. Această sumă de asignate a rămas stabilă până în 1843, când asignatele au fost înlocuite cu bilete de credit, iar scoaterea lor completă din circulaţie a fost recunoscută neraţională din considerentul că această măsură nu a avut o influenţă vădită asupra valorii lor. În pofida faptului că anual erau emise monede de aur şi argint (din 1826 şi până în 1837 au fost emise monede în valoare de 105.635.000 ruble argint), în pofida balanţei comerciale pozitive şi a faptului că în Rusia intrau cantităţi mari de monede străine, asignatul de stat în decurs de 25 ani, din 1817 şi până în 1843 a crescut în valoare doar cu 2,5%. Aceasta demonstrează că măsurile întreprinse de guvern erau artificiale şi nu naturale.

În 1839 rubla de argint a fost egalată cu 3 ruble 50 kopeici asignate, iar în 1843 asignatul a fost înlocuit cu biletele de credit de stat, care începând cu 1 ianuarie 1849 au fost anulate.

Asignatul rusesc era cunoscut populaţiei din Principatele Române, în special din mediul urban, încă din perioada războiului ruso-turc din anii 1806-1812, acesta fiind pus în circulaţie de către ostaşii ruşi cantonaţi pe acest teritoriu sau aflaţi în trecere în timpul deplasării armatelor ruse în Balcani. Administraţia regională din Basarabia în persoana primului guvernator civil Scarlat Sturdza se împotrivea introducerii acestei bancnote pe piaţa din Basarabia, deşi aceasta deja circula în provincie încă până la anexarea ei la Rusia, motivând că această măsură poate avea efecte negative asupra populaţiei necunoscută cu această bancnotă şi influinţa negativ asupra relaţiilor comerciale cu ţările vecine, în special cu posesiunile Imperiului Otoman, unde circulau monedele de aur şi argint turceşti.

Bancnotele care au fost puse în circulaţie în Basarabia au fost emise încă în 1786 şi nu mai corespundeau cerinţelor tehnice, calităţii hârtiei etc. Ca rezultat, la 12 mai 1819, în baza deciziei Senatului Guvernant, pe întreg teritoriul Imperiului aceste bancnote au fost înlocuite cu altele noi, în valoare de 200, 100, 50, 25, 10 şi 5 ruble. La început au fost puse în circulaţie doar primele patru nominale de bancnote. Bancnotele de valoare mică urmau să fie puse în circulaţie mai târziu. Pentru introducerea asignatului nou s-a stabilit un termen de 6 luni – de la 1 iulie 1819 până la 1 ianuarie 1820.

Prin adresa din 18 iulie 1819 Guvernul Regional al Basarabiei înştiinţează Consiliul Suprem al Basarabiei că la şedinţa guvernului a fost ascultată propunerea guvernatorului civil privind dispoziţia Senatului Guvernant din 12 mai 1819 cu privire la schimbarea asignatului. Consiliul urma să aprobe măsurile de rigoare pentru a înştiinţa populaţia despre această măsură a autorităţilor imperiale.

Circulaţia asignatului este confirmată de mai multe documente de arhivă. În 1829 poliţmaistrul de Chişinău îi scria guvernatorului Basarabiei că în oraşul Chişinău, în comerţul interior se foloseşte mai mult asignatul rusesc. Negustorii folosesc cu satisfacţie asignatul în valoare de 5, 10 şi 25 de ruble.

Începând cu 1 ianuarie 1828, în baza dispoziţiei guvernatorului general interimar al Novorosiei şi Basarabiei contelui F.P. Palen, de pe piaţa din Basarabia au fost scoase *paralele*. Dispoziţia prevedea că, începând cu această dată, „*...nimeni nu avea dreptul să schimbe, să cumpere sau să vândă această monedă*”. În schimbul acestei monede vistieriile ţinutale urmau să primească un număr suficient de monede de aramă ruseşti, care puteau fi schimbate în asignate, monede de argint ruseşti şi beşlici turceşti bătuţi în trecut.

La 18 ianuarie 1828, în şedinţa consultativă a Consiliului Suprem al Basarabiei este discutată adresa Direcţiei economico-financiare a Guvernului Regional din 10 ianuarie 1828 privind raportul administraţiei financiare a ţinutului Ismail din 28 decembrie 1827. În el se menţiona că se apropie termenul când monedele turceşti – *paralele* trebuie scoase din circulaţie; respectiv, se impune soluţionarea deficitului în monede de aramă ruseşti în ţinut din cauza insuficienţei lor în trezoreria administraţiei financiare din Ismail. Pentru soluţionarea problemelor legate de schimbul monetar ţinutul avea nevoie de cca 15.000 de ruble în monede de aramă ruseşti. Administraţia Financiară a Basarabiei a ţinut cont şi de propunerea contelui F.P. Palen din 18 martie 1827 privind asigurarea de către trezoreria regională a trezoreriilor ţinutale cu monede de aramă ruseşti. În baza dispoziţiei din 31 decembrie 1827 trezoreria din Ismail urma să fie asigurată de către trezoreria regională cu monede de aramă ruseşti. Pentru a le asigura locuitorilor posibilităţi de a procura moneda de aramă, trezoreria Orhei fost obligată să pună la dispoziţia trezoreriei din Ismail 10.000 de monede de armă ruseşti.

Totuşi, în Basarabia, asignatul circula alături de monedele străine. La 26 ianuarie 1828, în şedinţa consultativă a Consiliului Suprem al Basarabiei a fost ascultată propunerea contelui F.P. Palen din 20 ianuarie 1828, prin care era adusă la cunoştinţă dispoziţia ministrului de Finanţe din 8 ianuarie 1828 cu referire la decizia Consiliului de Stat din 30 decembrie 1827 privind circulaţia monedelor străine în guberniile apusene ale Rusiei şi a monedelor turceşti în Basarabia. F.P. Palen propune Consiliului Suprem al Basarabiei să dea dispoziţiile de rigoare privind executarea dispoziţiei ministrului de Finanţe cu privire la circulaţia în Basarabia a monedelor turceşti. Prin această decizie urma să fie confirmată interzicerea deja aprobată de a scoate din ţară

pe căi maritimă şi terestră monedele străine de calitate inferioară şi de a permite circulaţia doar a celor de calitate superioară: a monedei de aur poloneze de calitate superioară şi a monedei de aur turceşti care circulau în Basarabia. Până la adoptarea unei decizii speciale, să nu fie luate nici un fel de măsuri de interdicţie a monedelor străine care au fost deja aduse în Basarabia şi erau folosite de locuitori.

În anul 1828, concomitent cu lichidarea autonomiei relative acordate provinciei, moneda rusească a fost introdusă ca mijloc de circulaţie bănească pe întreaga Basarabie. Dar, aceasta schimbare n-a uşurat situaţia financiară a populaţiei. Contemporanii constată că această măsură a ţarismului, din contra, a provocat creşterea bruscă a preţurilor la toate produsele, în special la cele de primă necesitate. Locuitorii din mediul rural mult timp n-au putut să se deprindă cu rubla rusească, nu puteau urmări cursul de schimb al acestei monede şi din aceste considerente timp îndelungat au avut mult de suferit. În schimb, de pe seama introducerii rublei ruseşti au avut de câştigat negustorii, care erau cunoscuţi cu această monedă, urmăreau cursul de schimb al rublei şi stabileau la produsele alimentare preţuri arbitrare, folosindu-se de incompetenţa populaţiei, înşelând-o neruşinat.

Pentru a evita aceste procese nedorite în acelaşi an a fost stabilit un curs exact de schimb al rublei.

*Cursul oficial al rublei ruseşti stabilit în Basarabia la 1828**

Varietatea monedei	**Varietatea monedei**		
	Asignate		**Lei**
	Rub.	**Kop.**	
Rubla de argint (curs nou)	3	70	9 ¼
Rubla de argint (curs vechi)	3	60	9
Rubla de argint de valoare mică	4	-	10
Rubla de aramă	1	-	2 ½
Cervoneţul (curs vechi)	1	95	4 $^{7}/_{8}$
Cervoneţul (curs nou)	1	-	5

* *Jubilejnyj sbornik goroda Kišineva 1812-1912 gg., č. I*, Kišinev, 1912, s. 85.

Însă, după cum constatau oficialităţile ruse, acest curs s-a păstrat doar o anumită perioadă de timp şi ulterior valoarea rublei de argint permanent oscila între 3 ruble 30 kopeici (8 ¼ lei) şi 3 ruble 65 kopeici (aproximativ 9 lei) asignate.

Analiza izvoarelor de arhivă inedite şi a celor publicate ne permit să concluzionăm că, după anexarea Basarabiei la Imperiul Rus, ţarismul s-a implicat în repetate rânduri în soluţionarea problemei privind circulaţia monetară în Basarabia, căutând să fixeze un curs de schimb stabil, iar atunci când se creau condiţii favorabile de a le înlocui cu asignatul rusesc. Potrivit politicii financiare promovate de administraţia rusă, se făceau încercări de a micşora cursul de schimb al monedelor turceşti, austriece, olandeze şi moldoveneşti, în favoarea rublei ruseşti. Dar, şi în asemenea circumstanţe autorităţile imperiale au fost nevoite să ţină cont de particularităţile locale ale sistemului administrativ al regiunii, de specificul comerţului şi al circulaţiei monetare moştenite de la Principatul Moldova, de interesele cercurilor comercial-industriale şi ale populaţiei, în mâinile cărora arau concentrate sume mari de bani. Doar după adoptarea Regulamentului din 29 februarie 1828, când autonomia limitată acordată regiunii a fost lichidată, iar provincia inclusă în sistemul economic şi politic imperial, când moneda rusească a fost introdusă în mod oficial ca mijloc de circulaţie bănească pe întreaga Basarabia, monedele turceşti au fost înlăturate treptat din circulaţie de pe piaţa locală din provincie. Însă, în pofida acestui fapt, unele monede turceşti au circulat în Basarabia până în anii ’50 ai secolului al XIX-lea.

Bibliografie:

ANRM, F. 2, inv. 1, d. 10, f. 242-242 verso; d. 80, f. 113-114 verso.

ANRM, F. 3, inv. 1, d. 1191, p. I, f. 165-165 verso; p. II, f. 257-258; d. 1260, f. 64-64 verso, 68-68 verso.

ANRM, F. 75, inv. 1, d. 426, f. 43 verso.

Ėnciklopedičeskij slovar`, F.A. Brokgauz, I.A. Efron, Tom. 2, SPb, 1890, s. 315-321.

Jubilejnyj sbornik goroda Kišineva 1812-1912 gg., č. I, Kišinev, 1912.

Mihail P., Mihail Z., *Acte în limba română tipărite în Basarabia, I (1812-1830)*, Bucureşti, 1993, p. 225.

Poştarencu D., *Anexarea Basarabiei la Imperiul Rus*, Chişinău, 2006, p. 105-106.

Rossijskij gumanitarnyj ėnciklopedičeskij slovar`, Tom. 1, Moskva, 2002.

Tomuleţ V., *Basarabia în epoca modernă (1812-1918) (Instituţii, regulamente, termeni)*, Vol. I-III, Chişinău, 2011.

Tomuleţ V., *Basarabia în sistemul economic şi politic al Imperiului Rus (1812-1868). Studii,* Chişinău, 2012.

Tomuleţ V., *Circulaţia monetară în Basarabia în primele decenii după anexarea ei la Imperiul Rus*, in: Studia Universitatis. Seria Ştiinţe Umanistice. Anul V, Nr. 10 (50), Chişinău, 2011, p. 142-153.